

Hvor trekker og hekker lappspovene som raster i Porsangerfjorden?

av Tomas Aarvak & Ingar Jostein Øien, Norsk Ornitologisk Forening

Under arbeidet med dverggås på Stabbursnes i Porsanger på 1990-tallet innså vi at kunnskapsstatusen for lappspoven i Finnmark i beste fall var mangelfull. Hvordan kunne det stemme at den norske hekkebestanden var beregnet til 1000-1300 par når vi kunne telle bortimot 2000 individer bare på mudderflatene utenfor Stabbursneset? Og hvilken tilhørighet hadde disse fuglene? Dro de videre til Finland eller Russland for å hekke? Dette måtte vi finne ut av.

Rastende lappspover i Porsangerfjorden i mai 2009. Foto: Tomas Aarvak.

Lappspoven *Limosa lapponica* er en art som er godt studert globalt. Det foreligger mange publikasjoner om forekomst, næringsvalg og energiomsetning fra overvintringsområdene i Vadehavet i Nederland-Danmark og fra Banc d'Arguin og Guinea-Bissau i Vest-Afrika (se for eksempel van de Kam mfl. 2004).

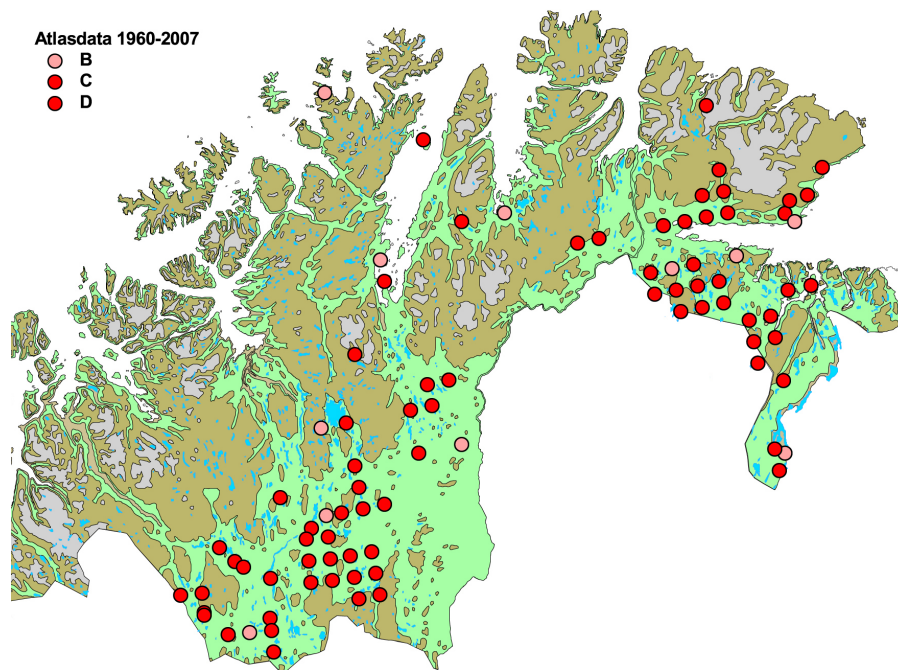
Underarten *L. l. lapponica*, som har en beregnet totalbestand på 120 000 individer, hekker i nordlige deler av Europa og overvintrer i Vest-Europa og Nordvest-Afrika, mens underarten *L. l. taymyrensis* som har en overvintringsbestand på 600 000 individer, overvintrer i Vest-Afrika. Denne hekker i det vestlige og sentrale Sibir (Wilson mfl. 2007). I Asia har flere lappspover av en annen underart *L. l. baueri* blitt fulgt med miniatyr satellittsendere fra hekkeområdene i Alaska og til

overvintringsområdene på New Zealand og det har vist seg at denne arten har det lengste "non-stop trekket" av alle fuglearter. Sørtreket er på hele 8 200 til 11 700 km og denne flys i ett og tar fra 5 til 9 dager (se Gill mfl. 2009, <http://alaska.usgs.gov/science/biology/>).

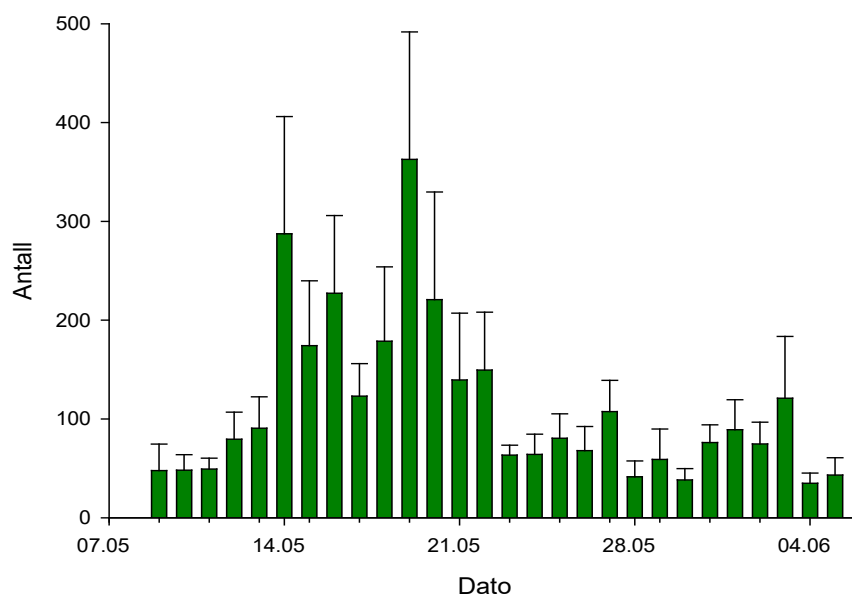
I våre områder i Norden er lite kjent om lappspovens hekkebestander, men den norske har sin hovedutbredelse i Finnmark. Den var på 1980-tallet anslått til 1000-1300 par (Gjershaug mfl. 1994, Mjelstad & Sætersdal 1986), og det forundret oss når vi kunne telle et høyere antall individer på mudderflatene i de indre delene av Porsangerfjorden på 1990-tallet. Til tross for at vi vet at det er en overvintrende bestand på 120 000 individer i Europa, så har BirdLife International tidligere anslått hekkebestanden til bare 2 800-14 800

individer i de antatte hekkeområdene i Europa, inkludert Nordvest-Russland (BirdLife International 2004). Det vil si at det er mer enn 100 000 individer av de europeiske overvintrende fuglene som enten hekker utenfor Europa, eller har ukjente hekkeområder i Nord-Europa! Det er Norge og Russland som har de største bestandene på hhv. 1000-3000 par og 3000-4000 par (BirdLife International 2004), selv om det norske anslaget nylig har blitt justert. Det oppdaterte bestandsestimatet for Norge er på 1750-2500 par, og dette er basert på to estimater av hekketetthet på hhv. 0,5 og 0,7 par / km² og 3 535 km² med myr i Finnmark (Shimmings & Øien 2015), så tallene fra vinter og sommer «går ikke opp». Heller ikke utbredelsen innenfor lappspovens hovedutbredelse i Finnmark og Troms særlig godt kjent (Larsen 1994, Figur 1).

I den grunne og mudderflaterike Porsangerfjorden raster det store flokker med lappspove i mai, men også denne forekomsten er foreløpig dårlig kartlagt selv om vi hver vår har daglige tellinger i området (Figur 2). Opptil 4000 individer har blitt observert i den indre delen av fjorden (egne upubliserte data), og det har vært ukjent om disse er norske eller eventuelt russiske hekkefugler og heller ikke hvor disse fuglene trekker. For å få et svar på tilhørighet - hvor disse fuglene hekker, trekker og overvintrer, har vi siden 2008 fanget lappspover og benyttet en kombinasjon av fargefotringer med kode og miniatyr satellittsendere. Arbeidet har nå pågått i ni sesonger, og til sammen 9 lappspover har fått satellittsendere. I tillegg til 27 individer som kun er ringmerket har 48 individer fått fargeringer med kode (alle merkedata og feltavlesninger er innlagt på www.ringmerking.no/cr).

Figur 1. Hekkeutbredelsen til lappspoven i Finnmark basert på Atlasdata for årene 1960-2007. I Finnmark hekker lappspoven innenfor vegetasjonssonen som kalles den nordboreale sonen; nordlig bar- og bjørkesone hvor innslag av palsmyr er typisk. Jordvannmyr dekker store arealer.

Figur 2. Trekkforløp av lappspover på Stabbursnes i årene 1991-2016 angitt som gjennomsnitt av daglige makstall (±SE).

En av våre lappspovehanner, JJE4, fotografert fire år etter merking i 2010 på samme sted på Igeldas, Porsangerfjorden. Foto: Tomas Aarvak.

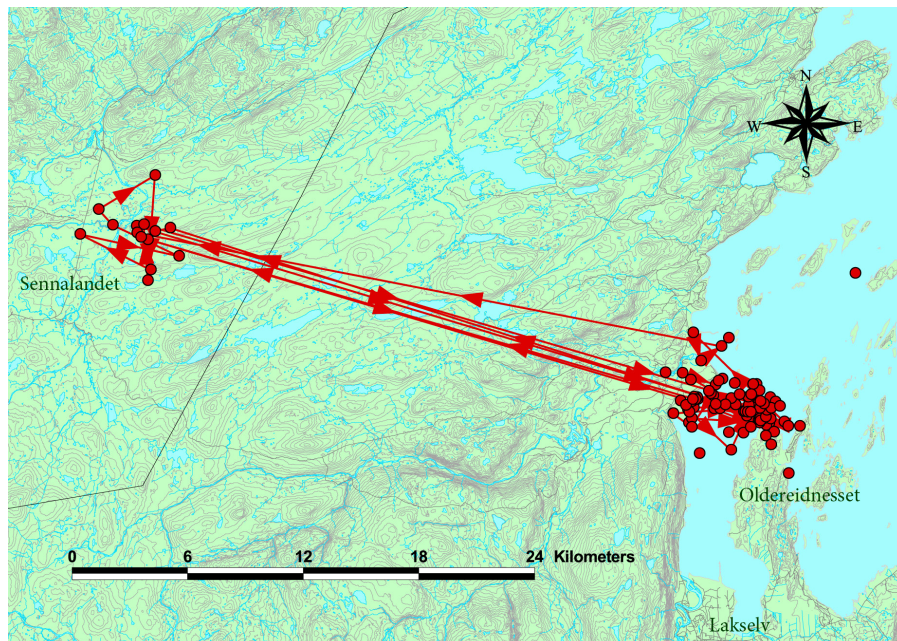
Denne lappspovehannen som er fotografert på Igeldas, Porsangerfjorden 13. mai 2014, ble ringmerket i Friesland, Nederland 24. september 2006. Den har siden også blitt sett 16. mai 2007 på Igeldas, og 20. april 2011 i Terschelling, Nederland. Foto: Tomas Aarvak.

Fangst og merking

Fangst av lappspover skjer ved bruk av kanon-nett i Porsangerfjorden. I 2008 ble 26 lappspover fanget, hvorav en stor hunn fikk påmontert en miniatyr satellittsender med solcellepanel fra North Star Science and Technology. Denne veide 11,5 gram, som med seletøy utgjorde 4 % av kroppsvekten til denne hunnen. De resterende fuglene ble ringmerket. I 2009 ble det fanget 5 lappspover, to hunner og tre hanner. Begge hunnene som ble fanget 3. juni dette året ble utstyrt med 9,5 grams solcelle-satellittsendere fra Microwave Telemetry Inc. Alle de fem fuglene fikk hvit fargering med individuell kode (i svart skrift) som kan avleses i felt med teleskop. I 2010 ble det den 14. mai fanget ytterligere 30 lappspover med kanonnett ved Igeldas i Porsangerfjorden. Alle disse fuglene fikk også hvit fargering med kode på den ene foten og nummerert stålring fra Stavanger Museum på den andre. To voksne hunner fikk satellittsender på kun 5 gram. I 2011 ble to lappspovehanner fanget samme sted den 21. mai, og begge ble påmontert en 5-grams satellittsender. I 2012 ble ingen lappspover fanget grunnet en svært dårlig hekkesesong. I 2013 ble 11 lappspover fanget med kanonnett på samme lokalitet den 14. mai og alle ble påsatt samme type koderinger som beskrevet over. En av disse fuglene var tidligere ringmerket i Cumbria i England 28. februar 1987, 26 år og 2 mnd. tidligere! En hunn og en hann fikk påsatt satellittsender.

Resultater

Den første satellittsenderutstyrt hunnen vi fanget 24. mai i 2008, ga oss daglige data fram til senderen brått sluttet å gi signaler 28. juni. I denne perioden forflyttet hun seg kun lokalt i Finnmark, mellom mudderflatene i Porsanger og hekkemyrene inne på Sennalandet (Figur 3): De første dagene etter fangsten oppholdt hun seg i fjære- og mudderområdene utenfor Valdaakmyra i Porsangerfjorden. Den 26. mai ble hun lokalisert i et våtmarksområde på fjellet mellom

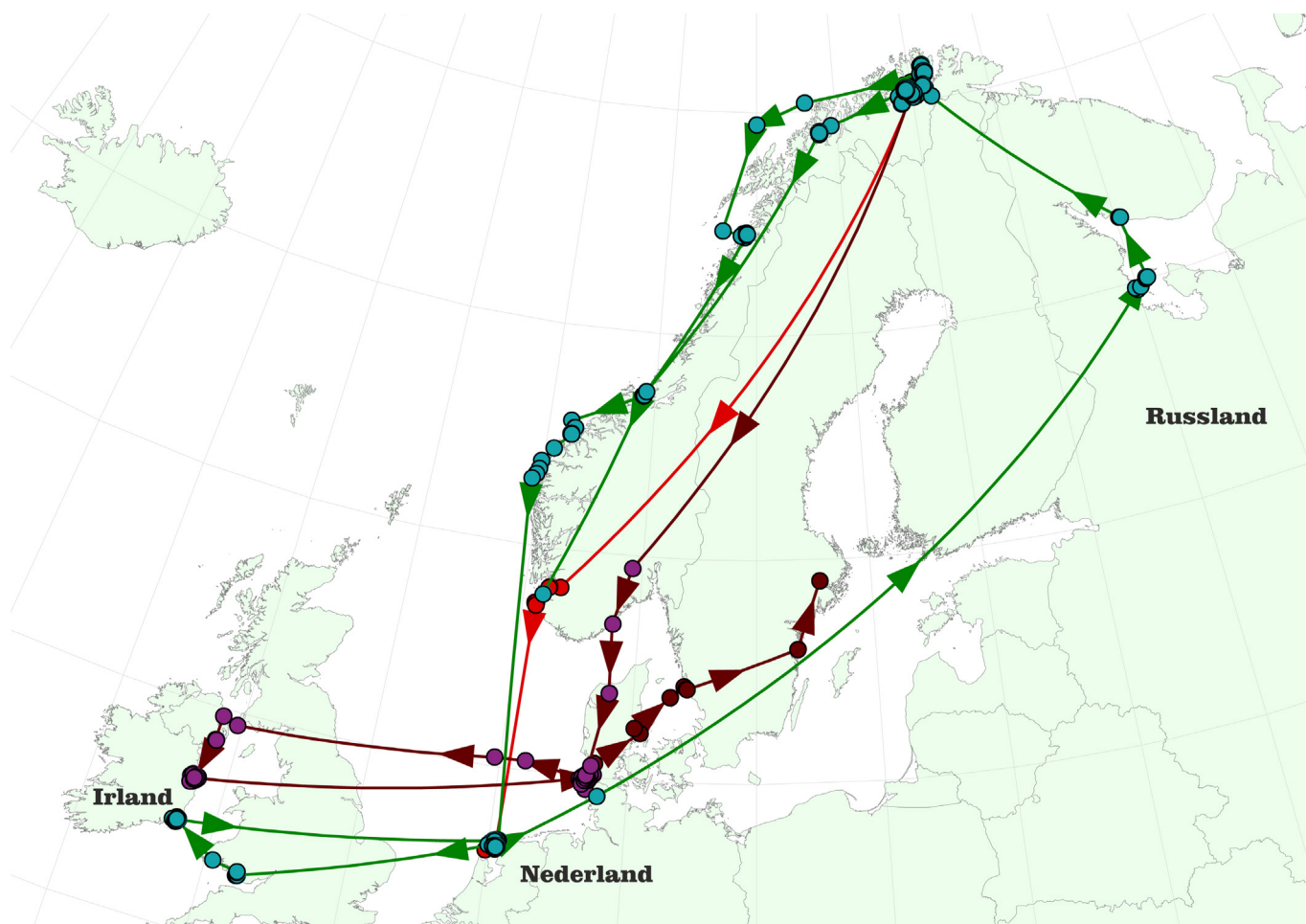
Figur 3. Kartet viser bevegelsene hos lappspovehunner som fikk satellittsender i 2008 med trekklinjer mellom det antatte hekkeområdet på Sennalandet (mellom Alta og Porsanger) og mudderflatene i Porsangerfjorden.

Porsanger og Alta, - en distanse på ca. 30 km fra Valdaakmyra. Der oppholdt hun seg i to dager før hun igjen trakk til de samme mudderflatene utenfor Valdaak. Mellom 30. mai og 2. juni fløy hun igjen opp til våtmarksområdet på Sennalandet før nok en retur til Porsangerfjorden. Kvelden 6. juni var hun igjen en snartur opp i det antatte hekkeområdet. Deretter oppholdt hun seg på mudderflatene utenfor Valdaakmyra og spissen av Oldereidnesset fram til senderen dessverre stoppet den 28. juni (se bla. Aarvak & Øien 2009). Besøkene i et våtmarksområde på Sennalandet mellom Porsanger og Alta, kan indikere et hekkeforsøk som sannsynligvis var mislykket. Sommeren 2008 var en svært vanskelig hekkesesong for de aller fleste fugleartene i Nord-Norge. I tillegg til dårlige værforhold og en sein vår var det en svært stor rødrevpopulasjon etter det gode smågnageråret i 2007. En stor rødrevpopulasjon er kjent for å "gjøre rent bord" som eggpredator for bakkehekkende fugler i sesongen etter at smågnagerpopulasjonene har kollapset.

I de påfølgende årene fikk vi en mengde gode data på trekket til lappspovene, og de kan tyde på at våre Finnmarksfugler kanskje ikke har faste trekkruiter, men i alle fall faste overvintringsområder. Flere fugler dro til Vadehavet i Nederland på seinsommeren. Under oppholdet der benyttet de svært begrensede arealer, bare et par kvadratkilometere, og det er sannsynlig at de norske lappspovene gjennomfører en full myting av vingefær i denne perioden og således er mindre flygedyktige og derfor forflytter seg svært lite. Så i oktober-november trekker de videre til Irland, som peker seg ut som det viktigste landet for norske overvintrende lappspover (Figur 4).

Avlesning av fargekoderinger

I tillegg til de spennende resultatene fra satellittsenderne har vi nå fått en rekke avlesninger av fargemerkede fugler som ble fanget i årene 2008-2013. Vi har avlesninger på til sammen 28 individer etter merketidspunktet (Figur 5). Flere av disse er observert på North Bull Island og Booterstown utenfor Dublin i Irland. I februar 2012 besøkte

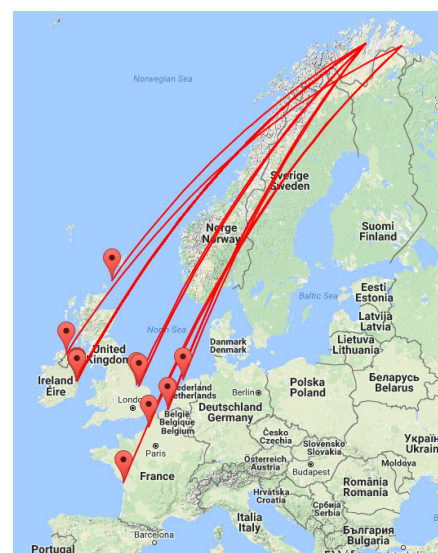

Figur 4. Trekkruiter for de tre lappspove-individene som har gitt fulle trekkdata i 2009-2014. Rød linje JJA1 merket i 2009, Brun linje JJJ0 merket i 2011 og grønn linje JJH6 merket i 2013.

vi overvintringsområdet for flere av våre lappspover i Dublin Bay i Irland og leste av fargeringer på de norske lappspovene sammen med nå avdøde Stewart Holohan som var den mest trofaste bidragsyteren av ringavlesninger fra dette området. Det foreligger også flere avlesninger fra Skottland (Hebridene) og England.

I selve Porsangerfjorden har vi også avlest flere fargeringer og stålringer på lappspover som er påsatt i utlandet. I 2014 var dette antallet spesielt høyt etter som det ble gjennomført fangst på denne bestanden både i Nederland, Irland og Storbritannia i vinterhalvåret 2013-2014. I mai 2014 avleste vi fargeringer i Porsanger på to lappspover merket i Vadehavet i Nederland hhv. i mai og september 2006 og en lappspove merket i Dublin, Irland i januar 2014. Den

sistnevnte var den første utenlands-avlesningen på en lappspove merket i Irland. I mai 2015 hadde vi på nytt en avlesning på dette samme individet fra Irland og samme individ ble (sannsynligvis) observert i juni 2016. I Storbritannia er det kun brukt stålringer, så det er vanskelig å avlese disse i felt. Etter at vi så svært få lappspover under vårrastingen ved studieområdet Igeldas i Porsangerfjorden våren 2015, hadde vi mer normal forekomst i 2016 og med langt flere avlesninger av fargekoder enn året før. I løpet av 2016 har vi fått tre avlesninger i utlandet: to fra Skottland og en fra Nederland. I tillegg er det verdt å nevne spesielt en hann som vi fanget i 2009 (fargeringskode JJA2) som så langt har generert 53 avlesninger, hvorav hele 37 av avlesningene er i Irland i ulike vintre.

Figur 5. Kart med gjenfunn av lappspover merket i Finnmark. 59 funn, høyeste alder er 9572 dager (=26 år, 2 måneder og 16 dager) hvor hele fem fugler er over 17 år gamle! Største avstand er 5937 km. Data og kart fra Ringmerkingsatlas på <http://must.ringmerking.no/kart.asp>.

Lappspoven har en kroppsform tilpasset rask flukt, og den er svært så elegant når flokken kommer susende inn for landing. Foto: Tomas Aarvak.

Takksigelser

Økonomisk støtte til prosjektet er gitt av Miljødirektoratet og Fylkesmannens miljøvern- og naturforvaltning i Troms og Finnmark. Tillatelse til instrumentering med satellittsendere ble gitt av Miljødirektoratet og Forsøksdyrutvalget (FOTS id 5177).

Referanser

Aarvak, T. & Øien, I.J. 2009. Norges første lappspove med satellittsender. *Vår Fuglefauna* 32:70-73.

Øien, I.J. & Aarvak, T. 2017. Kartlegging av lappspovens trekk og hekkeområder i 2015. NOF-notat 2017-5. 15 s.

BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International, Cambridge UK.

Gill, R.E., Lee Tibbitts, T., Douglas, D.C., Handel, C.M., Mulcahy, D.M., Gottschalck, J.C., Warnock, N.,

McCaffery, B.J., Battley, P.F. & Piersma, T. 2009. Extreme endurance flights by landbirds crossing the Pacific Ocean: ecological corridor rather than barrier? *Proc. R. Soc. B.* 276:447-457.

Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.) 1994. *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.

van de Kam, J., Ens, B., Piersma, T. & Zwarts, L. 2004. *Shorebirds. An illustrated behavioural ecology*. KNNV publishers, Utrecht, The Netherlands.

Larsen, T. 1994. Lappspove *Limosa lapponica*. S. 202-203 i Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S., Byrkjeland, S. (eds) 1994. *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Mjelstad, H. & Sætersdal, M. 1986. Density, population size and breeding distribution of Spotted Redshank *Tringa erythropus*, Bar-tailed Godwit *Limosa lapponica* and Jack Snipe

Lymnocyrtus minimus in Norway. *Fauna norv. Ser. C, Cinclus* 9: 13-16.

Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Wilson, J.R., Nebel, S. & Minton, C.D.T. 2007. Migration ecology and morphometrics of two Bar-tailed Godwit populations in Australia. *Emu* 107: 262-274.